

Halász Albert

Szomi Pál prózájának szlovén fordításai a *Jesenska nebina* c. kötetben

Szomi Pál (1936–1989) *Jesenska nebina* c., 25 novellát tartalmazó, szlovén nyelven kiadott posztumusz könyve a címadó *Őszirózsa* (1977) és a *Húzd rá cigány!* (1987) Muraszombaton a Pomurska založba kiadónál megjelentetett köteteiből válogat. A 122 számozott lapon megjelenő szlovén fordításokat Szomi Béla, a szerző fia készítette és szlovén állami, valamint muravidéki magyar szervezetek támogatásával a muraszombati Podjetje za promocijo kulture Franc–Franc (Franc–Franc Kultúranépszerűsítő Vállalat) adta ki. Szerkesztője a kiadó egyik alapítója, Franci Just publicista és irodalomtörténész volt, a kiadó képviselőjeként pedig Feri Lainšček, szlovén író, költő van feltüntetve. A kiadó a kötetet a Knjižna zbirka Mostovi na meji (Hidak a Határon Könyvgyűjtemény) c. sorozatban adta közre. Ebben már a kortárs muravidéki írók, költők nagy része az elmúlt években kiadásra került. A kötet borítóját és belsejét Arven Šakti Kralj Szomi, a fordító házastársának fényképei díszítik.

A szerző gyermekkorában, ifjúkorában megélt élményekből, hallott anekdotákból építkezik – a muravidéki falusi élet hétköznapijainak eseményeiből, a falusi emberek bölcselkedéseiből, megesett történeteiből. A profán, csöndes szövegfolyam a helyi (prózai) irodalmi ugart szántja. A megfogalmazás a cselekménytől és a lírikus hangvételtől lemeztelenített, realista, szinte kopár. A népeletet dokumentáló szerző érdemei között ott van a mára letűnt világ leírásának igyekezete, melyben nem csak szavak, kifejezések, hanem életbeli igazságok és emberi magatartások, sorsok, megélt szituációk átmentése áll. A legtöbb esetben a mai olvasó-

tól eltérően ő még pontosan tudja, mi a pálinka bakja, miben különbözik az első főzetű plávistól, miért nem főtt marhahúst esznek pl. besorozott férj búcsúztatásakor, hanem csirkét. Ilyen és hasonló, az élet rendjéhez tartozó, korábban mindenki által ismert szabályokat követnek a hősei. Mára a felületes szemlélőnek elkerülhetik figyelmét a cselekmény idejében zajló, egykor magától értetődő összefüggések, kifejezések és a szereplők cselekedetei. A szerző bőségesen megtűzdelve alkalmazza a tájnyelv mára már szinte kihalt olyan kifejezéseit, melyek egyénivé teszik a nyelvi apparátusát. A fordítónak ezekkel is meg kellett birkóznia, lázasan kereste a párhuzamokat a muravidéki szlovén tájnyelv, annak változatai szókincsében, ezért a fordításokat tartalmazó kötet rövid szójegyzékkel szolgál a könnyebb eligazodás érdekében.

A novellákban a második világháború évtizedeiben járunk, talán még valamivel korábban is, ám a szerző nem az új társadalmi rend, a nagy eszmék szószólója, hanem az aprófalvak – a hagyományokat még fel nem adó – kisembereinek sanyarú életére fókuszál. A Vajdaságban tanult fiatalember tanári, újságírói, fordítói megbízatásai mintegy magától értetődően ágyaztak meg az írói pályának. Akkortájt Muravidéken nem volt egyértelmű, hogy magyar ember tollat ragadjon, hacsak nem soroljuk ide Vljaj Lajos költőt. Az első világháború óta mostoha idők jártak errefelé, a magyar írott szó mintha kerülte volna a Mura-folyó völgyének bal partján megbúvó, zömében zsuppos házak portáját. Csak lassan indult a magyar oktatás, a média, akkor is megbízható szakkáderrel és ideológiailag „jó” úton haladva.

Az első nagy irodalmi áttörést a szerzőhármas: Szunyog (később Szúnyogh), Varga és Szomi *Tavaszcímzés* c., elbeszéléseket és verseket tartalmazó, mintegy 200 lapnyi kötete hozta. A sikeren felbuzdulva utána egyre többen merészkedtek az irodalom vizeire. Azonban akár a szeszélyes Mura örvényes sodrása, a legtöbbjüköt nem engedte a túlsó partra jutni. Szomi a katonáskodása alatt kezdett prózát írni, így a *Tavaszcímzés*ban a későbbi novelláskötetek és a *Jesenska nebina* c. szlovén válogatás legtöbb darabja már ott van. Sajnos betegsége miatt bekövetkezett korai halála, életének 53. évében, véget vetett terveinek.

A Franc–Franc kezdeményezése, hogy a szlovén közönségnek bemutassa a szlovéniai magyar alkotókat, párját ritkítja. Nemcsak, hogy nemes elgondolása mellett az anyagiakban szűkölködő érában megtalálta rá a megfelelő fedezetet, hanem szerzőket, irodalmárokat, irodalomtörténészeket, fordítókat bevonva teremtett eleddig ismeretlen alkotói közösséget, akik válogatásaik, fordításaik, meglátásaik szerint rendezik újjá azt az irodalmi termést, melyet félévszázados, nem éppen tejből-vajból fűrésztött, hosszú vajúdása után a szakavatottakon kívül néha silánynak sem minősítenek. Itt sietünk hozzátenni, hogy a legtöbbször éppen azok, akiről szól, akik létüket köszönhetik neki. Pedig mindenki legalább annyit elismerhetne, hogy a semmiből keletkező irodalom legalább van. És benne vannak egyetemes értékeket képező gyöngyszemek is.

Nem véletlen, hogy éppen a szerző fia, Szomi Béla fordította édesapja írásait szlovénra, aki az elmúlt években fordításaival, a hazai, értsd: muravidéki magyar szerzők felfedezésével és rádöbbenésével, hogy pl. azok versei akár zenei feldolgozásra is alkalmasak, újra hazatalált. Nem azért, mert közben zenei karriert futott be, mint apja, tanári pályán tevékenykedett, tökéletesen fejlesztette szlovén nyelvtudását és éppen jobb dolga nem akadt, hanem azért, mert szöveg- és zeneszerzőként immár külső szemlélőként tudta észrevenni azt az értéket, amit szülője hagyott rá. És amit a kortársai alkottak, az utódok alkotnak. Fordításaiban korábbi hozzáállása érvényesül, melyet pl. versfordításaiban mutat meg. Átéli, feldolgozza, majd csak utána fordítja; ha kell, vagy ha úgy érzi, saját értelmezése szerint adja vissza a másik nyelvben. Mintha hályogkovács mesterkedne, de a fordítás természete minden esetben már csak olyan, hogy az eredetihez képest igaz ad is, de (még többet) el is vesz. Ezzel birkózik a fordító ebben az esetben is, kissé habitusához, ízléséhez igazítja a korpust. Nemesíti.

(*Franc–Franc Kultúranépszerűsítő Vállalat,
Muraszombat, 2014*)